

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ

У статті на основі вивчення вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної літератури розглядаються сучасні технологічні підходи до професійно-педагогічної підготовки вчителя. Особливу увагу автор приділяє мангеймській системі підготовки вчителів.

Розбудова національної системи освіти потребує нових теоретичних підходів як до визначення змісту, так і до розроблення нових технологій навчання, диференціації, інтеграції, гуманізації.

Поширення у вузівську практику елементів гнучких технологій активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів, унаочнює її стосовно сприймання та запам'ятовування, включення нової інформації. Завдяки змінам у змісті та методичному комплексі навчально-пізнавальна діяльність стає гнучкою, а саме розкривається через принципи положення, які концептуально обґрунтовані в такий спосіб:

1. Нова технологія має бути динамічною та гнучкою, що сприяє реалізації індивідуальних можливостей та інтересів студентів.
2. Закладаються принципово нові форми контролю та оцінювання знань студентів і рейтинги: захисти підсумків практики, контрольні заходи, індивідуальні співбесіди.
3. Розглядається логіка та послідовність вивчення окремого курсу в цілому. Це реалізується на основі обрання альтернативних варіантів.
4. Технології педагогічного процесу модернізуються, набувають кращого кваліфікованого підходу викладачів, методично-технологічного оснащення.
5. Поєднання деяких форм організації процесу з його матеріальними засобами.
6. Методи та засоби навчально-пізнавальної діяльності, форми організації поєднуються у єдиний комплекс викладання, стають вирішальним чинником правильної організації навчально-пізнавального процесу.
7. У навчально-виховний процес корективи треба вносити з урахуванням динаміки здібностей, інтересів та домагань студентів.

При організації навчально-виховного процесу пропонуємо: провести діагностичні дослідження для виділення різних рівнів творчої професійної діяльності студентів і викладачів; організувати методичну допомогу студентам; надати індивідуальну допомогу студенту в його саморозвитку, самовдосконаленні, самоосвіті; створити індивідуальну систему забезпечення технології навчально-виховного процесу (накопичення дидактичного матеріалу, конструювання варіантів уроків, аналіз результатів своєї педагогічної діяльності), написання методичних розробок.

Закономірність керування навчанням встановлює його ефективність залежно від двох діяльних чинників: 1) інтенсивності та обсягу зворотних зв'язків у дидактичній системі; 2) обґрунтованості керівних впливів. Ефективність навчального процесу залежить не лише від здібностей студентів, а й від наявності в них цілеспрямованої мотивації навчання, від їхньої навченості, здатності до навчання, працьовитості. Одним з головних завдань оновлення загальноосвітньої школи є забезпечення більш високого наукового рівня викладання та підвищення якості навчання і виховання.

Основним напрямком підготовки вчителя є комплекс педагогічних, методологічних проблем, що висувуються і розв'язуються шляхом залучення педагогів до практичної діяльності, спрямованої на підвищення їх професіоналізму. Педагогічна підготовка вчителя передбачає освоєння та практичне застосування теоретичних положень дидактики, методів і прийомів активізації навчальної діяльності школярів, знання нових інформаційних технологій, комп'ютерної техніки та ін. Методологічна підготовка складається з осмислення програмних положень у галузі розбудови освіти України, набуття методологічних та теоретичних знань, підвищення творчого росту вчителя і професійних знань, ознайомлення з найдієвішими прийомами та методами навчально-виховної роботи.

Методична підготовка вчителя спрямована на забезпечення високого рівня викладання, впровадження оптимальних форм і методів навчання та виховання, вивчення нових навчальних програм.

Управлінська діяльність учителя передбачає створення нової за змістом організаційної структури та принципів управління системи освіти, впровадження та апробацію освітніх технологій та систем освіти. Принцип управління передбачає постановку мети та завдань, планування, організації, аналізу, регулювання, контролю, коригування та стимулювання у навчальному процесі.

Диференціація процесу навчання дає можливість розв'язати деякі суперечності у навчально-виховному процесі та має якісні результати. Сучасному вчителю надається можливість вибору методів і форм навчання, виховання та розвитку. Лише в умовах активного навчання, що стимулює розумову діяльність, проблема активізації пізнавальної діяльності учнів набуває особливо важливого значення.

У психолого-педагогічній літературі зустрічаються такі поняття як диференціація, диференційований підхід, диференційоване навчання.

Педагогічні системи можуть бути розглянуті як цілісні явища за допомогою ряду ознак (за В.Г.Афанасьєвим): інтегративні якості; складові елементи, компоненти; структура; функціональні характеристики; комунікативні властивості, історичність, цільові орієнтації та результати.

За рівнем використання можна виділити загально-педагогічні, частково-методичні (предметні) та локальні (модульні) технології. За провідним фактором психічного розвитку технології бувають біогенні, соціогенні, психогенні та ідеалістичні. Педагогічні технології за концепцією засвоєння досвіду бувають асоціативно-рефлекторні, розвиваючі, інтеріоризаторські, біхевіористські, гештальттехнології, суггесивні, нейролінгвістичні. Згідно орієнтації на особистісні структури педагогічні технології можуть бути інформаційні, операційні, саморозвитку (самоуправляючі механізми особистості), евристичні, прикладні та інші. Г.К.Селевко відзначає, що за характером змісту та структури всі технології належать до навчаючих, загальноосвітніх, гуманістичних, моно-(полі-)технологій та ін. [2:26]. Продовжуючи цю думку, Г.К.Селевко зазначає, що за організаційними формами технології розділяють на класно-урочні, альтернативні, академічні, індивідуальні, групові, колективний засіб навчання, диференційоване навчання. За типом управління пізнавальною діяльністю технології розподіляють на класичні, навчання з допомогою ТЗН, систему “консультант”, систему малих груп, комп’ютерне навчання, систему “репетитор”, програмне управління та ін.

Всі технології, що враховують підхід до дитини у процесі навчання, розподіляють на авторитарні; дидакто-, соціо-, антропо-, педоцентричні; особистісно-орієнтовані, гуманно-особистісні; технології співпраці; вільного виховання; екзотеричні та інші.

Розглядаючи домінуючий метод навчання, педагогічні технології відносимо до догматичних, репродуктивних; програмованого навчання; пояснювально-ілюстративних, діалогічних; розвиваючого навчання; гральних; проблемних, пошукових; творчих; саморозвиваючого навчання, інформаційних (комп’ютерних).

За категорією учнів технології поділяють на масові, просунутого навчання, компенсуючі, віктимологічні (сурдо-, тифлопедагогіка), роботи з “важкими”, роботи з обдарованими. За напрямками модернізації існуючої традиційної системи навчання: на основі гуманізації й демократизації стосунків; на основі активізації й інтенсифікації діяльності особистості; на основі ефективності організації та управління; на основі методичного та дидактичного реконструювання матеріалу; альтернативні; цілісні технології авторських шкіл та ін.

Майбутніх учителів знайомимо з різними освітніми технологіями навчання у середній школі. У середньовічній школі широкого розповсюдження набуло індивідуально-групове навчання, але групи були непостійними. У складі груп навчалися діти з різним рівнем знань, неоднорідні за віком та розвитком. Найстаріша форма навчального процесу – індивідуальне навчання. Учень виконує завдання індивідуально, користуючись при цьому безпосередньо допомогою викладача. Індивідуальне навчання є досить ефективним, тому що дозволяє врахувати особливості розвитку дитини, але воно потребує значних матеріальних витрат, учня позбавлено можливості співпрацювати зі своїми однолітками.

Протягом сторіч форми навчання змінювалися зі зміною самого суспільства, удосконалювалися за участю кращих учителів і видатних учених-педагогів.

Система навчання пройшла такі етапи: індивідуальне та індивідуально-групове навчання, класичну форму навчання за Я.А.Коменським, Белл-ланкастерську систему, лабораторну систему занять за Дальтон-планом, Мангеймську систему та її екстраполяцію в сучасні форми, план Трампа і виховання через дію та ін.

Основи та концепцію диференціації навчання втілила мангеймська система. Доктор Йозеф-Антон Зіккіндер (1858-1930) запровадив її в Німеччині, у м.Мангеймі. Він поділив дітей на 4 групи: а) основні класи – для дітей із середніми здібностями(50-60%); б) класи для учнів малоздібних (20-30%); в)допоміжні класи – для розумово відсталих дітей(2-2,5%); г) класи для обдарованих (20-25%), із них 1-2% високообдарованих [1:212]. Найбільший недолік системи(технології) полягає в тому, що ґрунтується вона на уявленні про вирішальний вплив біологічних факторів на кінцеві результати розвитку учнів.

У сучасній школі широко практикується поділ класів чи груп, для розумово відсталих дітей створено школи зі спеціальними методиками навчання. Спроба коректної диференціації за здібностями (“Сильні”, “Слабкі”) виявилася невдалою, поділ на здібних і відсталих привів до морального травмування дітей.

В американській школі застосовувався план Трампа, за яким 40% часу відводилося на навчання учнів у великих групах(100-150 осіб), 20% - на навчання у малих групах (10-15 осіб), а 40% - на самостійну роботу. Його засновник Д. Ллойд Трамп випробував свою систему в 1956-1961 рр. Сьогодні у школі існують три провідні форми роботи школярів: індивідуальна, колективна, групова. Групова робота – це спосіб організації навчальних занять, де ставиться певне завдання для групи школярів. Групова робота передбачає наступні вимоги:

1. Склад груп набирається таким чином, щоб із максимальною ефективністю могли реалізуватися можливості кожного члена групи.
2. У процесі роботи групи має враховуватися індивідуальний внесок кожного учня.
3. Кожна група одержує окремі завдання, виконує їх разом під керівництвом учителя (або лідера групи).
4. Для розв’язання конкретних навчальних завдань клас розподіляють (розбивають) на групи, які можуть бути постійними протягом чверті (або року), чи зміненими.

У свою чергу, розрізняють такі форми групової роботи, як: ланкові, бригадні, парні.

Диференціація навчання як сучасна освітня технологія передбачає вмиле формування ланок учнів, які разом планують навчальну діяльність, сприймають і осмислюють інформацію, обговорюють, здійснюють взаємодію. Відбувається взаємне спілкування між учнями, доповнюють один одного, виокремлюють основні моменти навчальної теми.

Класифікаційні параметри рівневої диференціації такі: за рівнем використання – всі рівні; за орієнтацією на особистісні структури – інформаційна; за характером змісту – навчаюча, освітня, проникаюча. За типом управління пізнавальною діяльністю – система малих груп.

Як позитивні моменти відзначаємо:

1. Диференційований підхід є ефективним засобом практичного втілення концепції індивідуалізації навчання, що передбачає організацію освітнього процесу на різних рівнях складності і дає змогу кожній дитині повністю реалізувати свої можливості, інтереси, нахили та здібності.

2. Основою диференційованого навчання є глибоке знання індивідуальних особливостей і навчальних можливостей дітей, рівня їхнього психологічного розвитку на даному етапі.

3. У результаті аналізу літературних джерел і власного дослідження нами визначені психолого-педагогічні умови диференціації: діяльність учня має бути контрольована і керована. У процесі навчання постійно повинен здійснювати зворотний зв'язок між учнями та вчителем; кожен учень повинен почувати себе комфортно в процесі навчання; знання засвоюються учнем в індивідуальному темпі, на різному рівні складності тільки через власну діяльність учня; процес засвоєння знань повинен бути мотивованим, а навчальні завдання – конкретизовані.

4. Рівень сформованості уявлень в учнів можна оцінити за наявністю знань та вмінь, якісною характеристикою і діяльністю учнів під час виконання ними завдань.

5. Кожній дитині в класі можна створити умови для успішного розвитку засобами навчання на високому рівні складності в зоні найближчого розвитку дитини.

6. В основі ефективного розвитку творчих здібностей школярів лежить коригуюче втручання вчителів у процес творчого пошуку учнів, вдале поєднання різних видів діяльності учнів на уроці: фронтальної, групової, індивідуальної.

7. Ефективним є таке педагогічне керівництво та використання освітніх технологій, яке складається з послідовних кроків.

Разом з тим ця тема не вичерпана та потребує всебічної розробки, втілення нових технологій навчання, різних форм та методичних прийомів. Перспективи подальшого дослідження можливі в екстраполяції принципів індивідуалізації та диференціації навчання.

Розбудова суверенної держави вимагає науково-обґрунтованих підходів до формування системи освіти, докорінне реформування яких визначене Законом України “Про освіту” та Державною національною програмою “Освіта” (“Україна ХХІ століття”).

Головним завданням сучасної школи є розвиток творчості та розумових здібностей у дітей, тому сьогодні так гостро стоїть проблема пошуку і використання нових підходів, які підвищують ефективність навчально-виховного процесу, а саме уроку.

Аналіз педагогічної та методичної літератури свідчить, що проблема диференційованого підходу багатогранно досліджувалась у загально дидактичному аспекті, але до цього часу не була об'єктом спеціального вивчення в педагогіці і методиці викладання окремих предметів. Констатуємо, що аналіз педагогічної практики студентів, майбутніх учителів показав недостатню теоретичну і методичну підготовку вчителів біології з питань диференціації роботи школярів на уроці, відсутність методичних рекомендацій та дидактичних матеріалів з окремих розділів.

Тому особливу увагу звертаємо на проблему співвідношення між освітнім і розвивальним компонентами навчання, ґрунтовно вивчаємо практику диференційованого навчання з біології у 6-11-х класах загальноосвітніх шкіл та апробуємо у загальноосвітніх школах Мелітопольського району Запорізької області, Черкаської, Дніпропетровської, Тернопільської, Донецької областей, де студенти проходять виробничу педагогічну практику на IV та V курсах, як вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лозниця В.С. Психологія і педагогіка: основні положення: Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – К.: “Екс Об”, 2000. – 304с.

2. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256с.

Матеріал надійшов до редакції 15.06.2000 р.

Логвина-Бык Т.А. Современные технологии профессионально-педагогической подготовки учителя.

В статье на основании изучения отечественной и зарубежной научно-педагогической литературы рассматриваются главные современные технологические подходы к профессионально-педагогической подготовке учителя. Особое внимание автор уделяет мангеймской системе подготовки учителей.

Logvyuna-Byk T.A. Modern Technologies of Teacher's Professional and Pedagogical Training.

On the basis of home and foreign scientific and pedagogical literature study the article considers main modern technological approaches to teacher's professional and pedagogical training. The author pays special attention to Manheim system of teachers' training.